

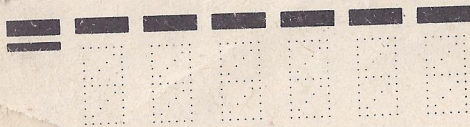
Куда Київ - 54,
вул. Укалова, 52, кв 38.

Кому Маняк В. А.

818

Индекс предприятия связи и адрес
отправителя

Львів - 21,
вул. В. Терешкової, 73, кв. 51.
Яцишин П. М.

предприятия связи места назначения

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Образцы написания цифр индекса:

В и м а н е!

Министерство связи СССР.
Цена двух маркированных конвертов 11 коп.

Изготовлено на Пермской ф-ке Гознака

①

218

Шановний, Володимире
Андрійовичу Антошовичу!

Переслано Вам свою новелу „Повернувся додому“, написану в 1966 році. В основі її - дійсний факт 1932-33 голодних років на Житомирщині. Змінено тільки імена і прізвища людей, і сама подія перенесена на третє село, за мість - сім кілометрів. Страшний голод мотував тоді по всій Житомирщині. Можє, згодиться Вам хоч і скуний факт про голод тих років.

21 лютого 1989 р. Петро Яцишин.

Повернувся додому.

2

новела

Вечеріло. Ковальська напувала корову. Журавель сухо ритить-поскрипує, і наповнене відро багрялице хутико тікає з темної безодні. Ніна перекиляє його над жолудом-коритом, і Зозуля спрагло хлище холодну воду. Намла ще відро і задивилася на дорогу. Тільки що пройшла череда, і над розбитим гостинцем, який прямував на Трояків, стояла курява. Але вона тільки вдивлялася в підсилену пороху заметіль, ніби виглядала когось. Увесь день мучили її передзуття, що хтось іде, хтось прибуде. Вибігала на вулицю, вдивлялася в ^{пері} прохожих.

- Може, Іван? - зводить плечима. - Місяць тому писав з фронту, з-над Тьрезман на Тьертюльщиті. Може?... А хто ж більше?

Потім обняла корову за мило і затіушила.

- Ти в мене, Зозулько, єдина, коли я зв'язю свої таємниці. Так важко на душі, такий нуд у мене, що місяця собі не знаходжу. Ніні одинадцять років минає, як втратила я сина. Ти ровесниця мого Славика, в один день народилися обое. Ти вже старенька, а йому тільки одинадцять...

3
Я тебе змалечку, з он такого телятиса, - показала, - плакала, як своє дитя. Потай зміднувала своє молоко і тебе годувала. Ти росла гладна, гладка, бутна.

Корова напилася води, підняла голову і слухала. Ніби німе стваріня, та щось розуміло. Хлипачоги, Ніна гладила її по шиці, чірхала між рогами і розповідала.

- Були то тяжкі роки, Зозулячко. Тридцять другий - тридцять третій роки багато забрали з собою людей. Такий страшний голод був, що люди падали, як мухи. Усіх собак і котів поварили, говорили, що люди людей їли.

Зміг нам господар Іван, ноги розпухли, усе тіло напиродуватило. Казала стара Туральська, що вже на ладан диме. Двоє дітей, а їсти нічого. Захворів і син Сергій, а мекшенська Валя - одні кісточки, не знаю, як тільки та суквотка теліпалася на ній. З мця спала, велиці позагостривалися - одні очі, великі сині очі, як два ситяки, жалібно благає хліба. Тя не витримала, пішла до єврея - крамаря проситися в робітницю. Переступила високий поріг і плазу:

(4)

„Чоловік, - кажу, - вмирає, хлопця на тій самій форозі. Прийми, Терішко, на роботу. Все буду робити, що треба, тільки допоможеш.“

2 Терішко подумав, поцімокав і погодився, прийняв. Мав він невеличке господарство, коня, корову, теля, тримав і свою крамничку, до колгоспу не друмав вступати, збирався виїжджати до Житомира. І ти таке ще не бум в колгоспі.

Я зразу так і залишилася в нього. Їсти хочу, в очах чортів, ноги підкошуются, а я мило хто зна коли миті підлоги. Увечері дав мені шуд життя, відко барабани, дві пиданки і миску квасомі. Казав, що приготував місце картонні, що завтра можу забрати.

Кожного дня ходила я до крамаря на роботу, і скоро ожили голуці очі моєї донечки, видужав Сергійко, почав поправлятися й Іван. Хоч він був чоловік і плохий, та все ж чоловік. Стільки років прожили разом... Злидні і постійні нестатки зріднили нас, шкода - таки. І я підняла на ноги свою родитку, та ямото ціното, Зозулекко, ямото ціното!

Прийшла до корови і гірко заридала. Закапани

5

свози і в корови

- Одного разу, коли придбрала камору, зайшла Терш, схвилюватий такий. Довго м'явся, цмокав, посликував бороду, і нарешті заговорив:

- Я хочу просити тебе, Ніно, щоб ти допомогла мені, щоб жила зі мною.

- Та ти що, забув про жону свою, - мовила стурбовано, - у тебе ж двоє дітей, як у мене. У мене чоловік є.

- Я довше не можу так, хана все хворіє, нема з неї допомоги ні в роботі, ні в житті...

- Ні, Тершку, я так не можу, я люблю своїх родичку, я хочу зберегти їх, - кинула мітлу і пішла додому.

- Подумай, Ніно, - кинув навздогін, - а не схогеш, то можеш забратися і йти геть. Не чухає більше.

- Постояла я за хайтою, поплакала і знову повернулася придбрати камору. Що ж мені було робити? Чоловік тоді почав лише трохи вставати, ще не відійшли як слід діти. А голод вовком виселом. Кожен день когось хоронять. Дуже вмирали діти.

У тій же день, Зозулекко, коли ти з'явилася на світ, народився і мій Славик. Родила його в Жи-

томирі, у баби - повітрях, і підкинула під вікно підвальної хати. Вікно було відчинене, у хаті розмовляли. Я митнула вже той будинок, потім хутенько повернулася, поклала дитя коло вікна і швидко побігла через парк.

У пеленках зашмцала записку: „Славик Ковальський“. До дому не могла принести, бо, здавалося, що викапаний батько. Одинадцять років кошу за пазухою своє горе, як камінь, не серце в мене, Зозулячко, а камінь з жорек.

- Му-у-у ! Му-у ! - ^{зашмцвала} зарикала корова.

Ніна здригнулася, підвела голову і побачила, як через дорогу, до них поспішав, накульгуючи, чийсь хлопець. Не сільський, їхнє село Ляхівці невеличке, вона всіх дітей знала. За плечима в малого тюрбина, у руках - циток.

Відчитав штахетну хвіртису, підійшов ближче і

- Добрий вечір, тітко, - погула Ніна, - дайте води напийтися.

- А-а, води? - чогось злякалася. - Зараз, я квартиру принесу. А може, молока поїтися?

7

- Добре, - погодився хлопець, - я десь мато скибсу хліба. - І почав знімати з плечей торбичку.

- Та заходи до хати, у нас і хліб свіжий є, - запросила господиня.

Хлопець ссєрбає молоко зі свіжим домашнім хлібом, а Ніна прискіпливо вдивляється, чи хот трошки схожий на свого батька, або на неї. І в душі признала, що то не її славик, бо ні на кого не схожий. Півки голубизна його очей видалася своєю, рідною, із такою хитрощкою, як у Вали.

- А чий ти будеш? - насмілася запитати.

- Я нічийний, мажуро, у мене нікого нема. Я дім домівський.

- А куди йдеш?

- Іду в Троянів. Нам дитячий будинок в Житомирі розформували, і нас переводять у Троянівський. Маму повезли на возах, а всі старші добиратися пішки. Я подався зі старшими. Ішов з ними через Псища, Трахів, а в Синьгурах, коли звернули на троянівський шлях, я відстав, втомився. Через Волицю ішов сам і ледве придобав до вашої Зорошиловки. Дуже наглодало в ногу.

- Так, - перебила господиня, - наш присілок за-
раз називають Взоромилівкою, а до того називався Ла-
хівці.

- А як ти до нас зайшов, а не до наших сусідів?

- Я встав серед дороги і розглядався, куди ме-
ні піти. І вибрав вашу хату. У таку саму ха-
ту я заходив у Синьгурах. Меті все здається, що
такою була моя хата.

- Що я тебе ніде сьогодні не шушу, - сказала. Перекочуйся
у нас.

Ніна взяла скочець-відерце і пішла доїти Зозулю
На очі наверталися слози.

- Твій Славик десь буде такий, - шепоче, - але то
не він, бо зовсім не вдався в нікого. - Зажди, зажди...
У мого снючка була сива пляма під лівотою ручкою,
завбільшки з копійчку.

Ніна витерла слози і задумана побрела до хати.
Зморене хлопченя дрімало на лаві під вікном.
Господиня чогось неспокоїна, забігала по хаті.
Розпала в печі, наставила води, задумала
купати чужу дитину.

- Ще не спи, - термосила хлопця, - зараз я те-
бе скупано і ляжеш у чисту постіль.

9
Коли хлопець роздягнувся, вліз у постіль, вона підняла його ліву руку. І дійсно, під рукою, від плеча чертілася пляма, навіть більшою за конічку.

- А як тебе звати, дитино? - хвилювалася.

- Слав'як. Слав'як Ковалевський.

Жінка розридалася, тупить до себе голого сина. Купала і помивала сльозами радості вже не чужого, не нічийного хлопця, а рідного сина. Про все йому призналася, що в голодовку підкинула його мужикум інодіям. Боялася, щоб не вмер з голоду.

- А де батько, мати?

- Батько наш на фронті. Місяць тому був мст, з-під Петриноголя писав.

Гладила мати сина, цілувала і тихо промовляла: „Повернувся додому, повернувся мій ситочок. Нісуди я тебе вже не шушу“.

10 серпня 1966 року.

Яцишин Петро Миколайович, 1927 р.,
б/н, освіта вища, учитель.

Львів, вул. В. Терещківської, 73, кв. 51.